

FLORENÇA I PARÉS, JOAN. *P. JACINT FELIU I UTZET (1787-1867):
PROTAGONISTA DE LA RESTAURACIÓ DE L'ESCOLA PIA
A ESPANYA*. MATARÓ: CAIXA D'ESTALVIS LAIETANA, 2007

És ben sabut que l'Escola Pia va viure a Espanya un dels moments més crucials de la seva història els anys de la supressió i l'exclaustració dictades per les lleis del 1835 i el 1836, conegudes ordinàriament per les lleis de desamortització i exclaustració del ministre Mendizábal. Ara bé, el primer de març de 1845, una llei de l'Estat aprovada unànimement per les Corts espanyoles tornava els escolapis a la vida pública. El secretari de la comunitat de Mataró no havia anotat res en el seu llibre fins que aleshores, el 1845, va poder estampar-hi amb lletra grossa un alegre i triomfant *Post fata, surrexit*: després de la destrucció, la resurrec-

ció. L'Escola Pia no havia mort, tot i el llarg període d'hivernació. En aquest nou context sorgeix la figura del mataroní Jacint Feliu i Utzet (1787-1867), que feia anys que residia fora de Catalunya i va retornar l'any 1845 com a provincial de Catalunya, per assumir l'any següent el càrrec de comissari apostòlic per a la Santa Seu. Ens trobem davant d'un personatge amb una trajectòria un xic romàntica, sobre qui ara es publica aquesta excel·lent monografia de Joan Florensa —responsable de l'Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya— que obtingué un accèssit en el Premi Iluro del 2006.

Val a dir que el pare Jacint Feliu i Utzet tenia una forta personalitat, era un home d'estudi, un religiós que, amb humilitat i silenci, va empènyer cap endavant el seu orde calassanci en uns moments difícils en què la societat demanava obrir nous camins. Tot i que va néixer el 13 de desembre de 1787 a Mataró, on va ser alumne de l'Escola Pia de Santa Anna, ben a prop de casa seva, la seva vida va transcórrer lluny de la seva ciutat nadiua, de manera que l'itinerari que va traçar en el trànsit de l'Antic al Nou Règim traspua les inestabilitats i els trasbalsos d'una societat que acabaria acceptant —no sense reticències i violències— el règim liberal. De fet, el pare Feliu —fill d'un artesà, que aviat compregué què significava poder portar-se els comptes, llegir i redactar les cartes, entendre la selva de mesures i monedes de l'època— va aconseguir l'encaix de l'Escola Pia en la societat liberal moderada i va saber pactar amb el Govern o el grup polític que representava aquesta formació política per convertir els escolapis en bons col·laboradors de les polítiques educatives del Govern liberal. I això tant més quan l'Espanya del moment vivia els episodis de la guerra carlina, que també van afectar la vida del pare Feliu, que va ser professor de matemàtiques en diferents acadèmies militars (Palma de Mallorca, Gandia, València, Segòvia) de signe liberal. Llavors era a punt de néixer un nou Exèrcit a Espanya —l'Exèrcit liberal—, el qual, per bé o per mal, dominaria durant més d'un segle la vida del país.

De fet, els manuals del pare Feliu es van convertir en els llibres de text de les acadèmies militars, situació que es va perllongar durant més de vint anys. A més, en tractar-se d'un personatge de gran prestigi, va ser un dels tres professors que van pactar la rendició de l'Alcàsser de Segòvia l'any 1837 amb oficials carlins. Paga la pena recordar que fou a l'acadèmia militar, sobretot a la de Segòvia, on es forjà en les ciències i donà a conèixer la seva personalitat tolerant i oberta. Igualment hi va conèixer persones —militars principalment— que probablement foren les que el proposaren per a superior de l'Escola Pia espanyola. En darrer terme, el pare Feliu —que també va ser professor en diferents col·legis calassancis— va intentar modernitzar l'ensenyament de l'Escola Pia, amb el foment de l'estudi de les matemàtiques i de les ciències naturals, des del conveniment que als nous temps corresponia també un nou currículum.

L'any 1845 representa una ruptura en la vida del pare Feliu, que abandona les casernes per ficar-se en la vida dels col·legis escolapis catalans, en un moment en què l'Escola Pia era restaurada i les lleis desamortitzadores i d'exclaustració quedaven anul·lades per als escolapis. Durant vint anys, entre el 1846 i el 1866, el pare Feliu va actuar com a comissari apostòlic de l'Escola Pia en un context que li era favorable: mantenia lligams amb els diputats liberals, era ben vist pel Govern i acceptat com a interlocutor entre l'Estat i els religiosos suprimits. El fet que els escolapis acceptessin dialogar amb els liberals volia dir que les coses havien canviat des del 1835, per bé que durant el període entre el 1835 i el 1845 es perderen sis col·legis. Amb tot, hi quedaven religiosos plens d'esperança i amb ferma voluntat de fer reeixir la província, ja que restaven oberts altres col·legis que ara havien d'organitzar-se segons les lleis i les disposicions de l'Estat. El pare Feliu tenia present que la restauració havia estat possible perquè l'Escola Pia —fundada per Josep de Calassanç la tardor del 1597— havia renunciat a la seva autonomia en matèria d'ensenyament i acceptà subjectar-se a les lleis i disposicions de l'Estat, la qual cosa volia dir canviar moltes coses de les que tradicionalment s'havien fet als col·legis. Si abans s'havia pactat o acordat amb els ajuntaments les fundacions dels col·legis per tal de garantir la gratuïtat de les escoles, ara calia pactar amb l'Estat per a la continuïtat de les existents i per a les noves fundacions. Igualment, s'havia de mudar la mentalitat pedagògica, ja que abans les humanitats, amb el llatí, significaven l'èxit de formació, i ara les matemàtiques i les ciències s'emportarien la major part de l'horari escolar i de les preocupacions dels alumnes. Altrament, una de les novetats de les disposicions del pare Feliu va ser la divisió de la primària en dues aules amb mestre propi en cadascuna d'elles, sense permetre que la de primària fos una aula unitària, com va ser en la quasi totalitat d'escoles fins ben entrat el segle XX. També llavors es va modificar l'ensenyament secundari, que es va estructurar a partir d'assignatures, de manera que el pare Feliu va publicar manuals de matemàtiques que s'utilitzaven als col·legis escolapis.

No sobta, doncs, que al lema escolapi clàssic «Pietat i lletres» (ser virtuosos i savis) s'hi afegís en aquelles dècades la dimensió social, per tal de respondre a les necessitats que la societat demanava. No s'ha d'oblidar que els escolapis van palesar una actitud progressista pel que fa a l'ensenyament, fins al punt que va ser a Mataró on els escolapis van introduir la pissarra mural que tantes vegades hem utilitzat. No estranya, tampoc, que el pare Feliu —un dels millors matemàtics de la seva època— no pensés tant en el llatí i les humanitats, que fins llavors havien estat la columna vertebral de l'ensenyament escolapi, com a decantar-se cap a les matemàtiques i les ciències, que era el que els governs liberals reclamaven per a una societat industrial i comercial emergent. El llatí o la formació

humanística no encaixaven bé de cara al món, i així es demanava una altra formació, més útil i pràctica, que respongués als interessos i a les necessitats de la burgesia. En realitat, el pare Feliu volia elevar el nivell cultural dels escolapis i que es possessin a l'altura del professorat laic en la qüestió de les ciències matemàtiques. Un dels alumnes que acreditaren aquesta actuació del pare Feliu va ser el pare Blas Aínsa, que va ser l'iniciador dels observatoris meteorològics en els col·legis escolapis espanyols, que també van obrir museus de ciències naturals. De fet, el pla d'estudis del 1848, que el pare Feliu va dissenyar per als júnior escolapis, palesa aquesta nova orientació basada en el principi que les ciències també formaven, sense negar el paper del llatí i de les humanitats, que passaven a ocupar —això sí— un segon terme. Ben mirat, el pare Feliu —que l'any 1864 es retirà a Barcelona, on morí tres anys després— sempre va estar al seu lloc i va complir la missió que l'Església li havia encomanat: portar l'Escola Pia a la restauració i la normalització, sense oblidar la seva actualització pel que fa a les ciències i la seva vinculació a la societat.

Lògicament, en una biografia com la que ens ocupa apareixen altres aspectes de rellevància. Cal destacar, per exemple, l'expansió de l'Escola Pia a Cuba a conseqüència de la Reial ordre de 26 de novembre de 1852, en què la reina Isabel II determinava que els escolapis fundessin col·legis en aquella illa que formava part de la Corona espanyola. Així, l'Escola Pia era escollida com a instrument de l'Estat per estendre el sistema d'ensenyament liberal a les terres d'ultramar. Mentre que el col·legi dels jesuïtes que ja tornava a funcionar a l'Havana estava destinat a la formació d'intel·lectuals i de classe alta, als escolapis se'ls assignava un camp d'actuació molt més popular. Altrament, la reina Isabel II aprovà l'any 1864 l'Institut de les Filles de Maria Religioses Escolàpies —promogut per Paula Montalt (1799-1889)—, un procés en què el pare Feliu va tenir un paper cabdal.

Abans de finir la recensió d'aquest llibre —una obra essencial per conèixer la pedagogia escolàpia en el seu procés d'adaptació a la societat liberal—, convé afegir que inclou una cronologia, diversos apèndixs documentals, la descripció de la biblioteca científica del pare Jacint Feliu i una relació de les seves obres impreses. Tot plegat forneix un magnífic llibre, ben editat i il·lustrat, que honora la memòria pedagògica de l'Escola Pia.

Conrad Vilanou i Torrano